

የ HIV ስርጭት በደም ለደም ንክኪ

በኤልኖር ተርንቡል

ትርጉም ሔናክ ጎሩይ ግዛው

የሰው ልጅ የበሽታ መከላከል አቅም የሚያዳክመው ኤች.አይ.ቪ. ቫይረስ በሰውነታችን ውስጥ በደማችንና በተለያዩ የሰውነት ፈሳሾች ውስጥ የሚገኝ ሲሆን እንደ ምሳሌም በወንድ የዘር ፈሳሽ ውስጥና በሴቶች ብልት ፈሳሽ ውስጥ ይገኛበታል። ቫይረሱ CD₄ የተባሉትን ሴሎች የሚያጠቁ ሲሆን እዚህም በደማችን ውስጥ የሚገኙና የበሽታ መከላከያ ክፍል ግንጣይ ሆነው የሚያገለግሉ ናቸው። CD₄ ሴሎች በኤች.አይ.ቪ. ምክንያት ይዳከሙና ቁጥራቸው ይቀንሳል ይህ ደግሞ የሰውነት መከላከያ አቅማችንን በትክክል ከመስራት አግዶ በተላላው በተለያዩ በሽታዎች እንድንጠቃና በአደጋውም በጣም እንድንጎዳ በማድረግ ተጎዷውን ግለሰብ በሽታ መከላከል አቅም የሌለው ደካማ (የኤድስ) ተጠቂ ያደርገዋል። ቫይረሱ በተፈጥሮው ከተሸካሚው ሰውነት ውጭ መኖር ስለማይችል በደም ለደም ንክኪ ፤ በበሽታው የተበከለ ደም በቀጥታ ወደ ሌላው ማለፍ አለበት። ዋናው የበሽታ መተላለፊያ መንገድ የሆነው ጥንቃቄ የጎደለው ወሲብ ቡብዛት ተጠቅሷል፤ በዚህ ጽሑፍ አማካኝነት ደግሞ የኤች.አይ.ቪ. በደም ለደም ንክኪ ትልልፍ ማለት ከ 5%-10% በሽታው የሚተላለፍበትን ሌላውን መንገድ እናያለን።

ኤች.አይ.ቪ. በከፍተኛ ደረጃ የሚተላለፍባቸው መንገዶች

በደም ለደም ንክኪ ምክንያት በከፍተኛ ደረጃ በኤች.አይ.ቪ. የሚተላለፍባቸው ተጠቂዎች ፤ በመርፌ መድሃኒት የሚወሰዱ ሰዎች፤ አደገኛ እዕ ተጠቃሚዎች፤ ደም መፍሰስ ችግር ያለባቸው እና ደም መቀየር የሚያስፈልጋቸው ሰዎች ናቸው። ጥንቃቄ የጎደለው መርፌ አጠቃቀም 5% የመተላለፊያ መንገድ ይይዛል የሚከስተውም በቫይረሱ የተለከፈ ሰው በተገለገለበት መርፌ ሌላው አደገኝ እዕ ሆነ መድሃኒት ለመጠቀም ሲል ከተወጋበት ነው። የአለም አቀፍ መመሪያዎች እንደሚገልፁት አንድን ስለት ያለውንና ቆዳን በስቶ የሚገባ መሣሪያ ከተጠቀምን በኋላ መርፌውንም ሆነ ሲሪንጁን በፊላ ውሃ ለ20 ደቂቃ መቀቀል ወይም በስ-ቴሪያላዘር ማዕዳት አስፈላጊ ነው። ይህ የሚያጠቃልለው ለግርዛት፣ ለንቅላት እና አኩፓንቸርም የምንጠቀምባቸውን መሣሪያዎች ጭምር ነው እንደ ኤች.አይ.ቪ. መከላከያ እርምጃም የአለም ጤና አገልግሎት (WHO) በመርፌ የሚወጉ መድሃኒት ተጠቃሚዎች (1DU₅) የመርፌና የሲሪንጅ ልውውጥ አቅዶችን በማቋቋም የሚወጉ መድሃኒት ተጠቃሚዎች (1DU₅) ቀላልና ነፃ የሆነ መሣሪያዎችን ከበሽታ ብክለት የማዕዳ አገልግሎት (ለምሳሌ ለአንድ ጊዜ ብቻ የሚያገለግል ሲሪንጅ) በማድረግ ተጠቃሚዎቹን (1DU₅) መሣሪያ እንዲለውጡ እንጂ በጋራ እንዳይጠቀሙ ያበረታታል።

የደም ልውጥ (Transfusions) ወይም በተበከለ ደም ህክምና ማግኘት የኤች.አይ.ቪ. መተላለፍን ያጋልጣል። በአብዛኛው የአለም ክፍል በአሁኑ ወቅት በእርዳታ የሚገኝ ደም በጥቅም

ላይ ከመዋሉ በፊት ምርመራ ይደረግለታል ሆኖም ግን እብዛኞቹ ሀገሮች የመመርመሪያ መሣሪያ እጥረት ይታይባቸዋል። በተጨማሪም አስጊ በሆኑ መግባሮች ተሰማሩ ሠዎች ደም ፕላዝማ፣ የሠውነት ብልት፣ ወይም የዘር ፍሬ እንዳይለግሱ በማድረግ ወደ ተቀባዩቹ ሰዎች በሽታው እንዳይተላለፍ ማድረግ ይቻላል። ይህ ጥብቅ የሆነ ቁጥጥር በአብዛኞቹ ሀገራትም በአንጻሩ ከአደጋ የራቁ እንዲሆኑ አድርጓል። የሆነ ሆኖ ብዙ በኤች.አይ.ቪ የተለከፉ ሰዎች ግን በአዲሱ ህግና ደንብ ከለላ አልተሰጣቸውም፤ በደም ለደም ዝውውር ምክንያት የተለከፉ ሰዎች አስከሬነት በቅርቡ በቻይና ሀገር ተንፀባቂል። የኢኮኖሚስት ዘጋቢ እንደጻፈው በ1990 አጥቢያ አካባቢ ባለስልጣናት ይህ ሰዎች ከአጅ ወደ አፍ የሆነ ኑሮአቸውን ደማቸውን በመሸጥ እንዲደግፉ ሲበረታታ ነበር። በቻይና ባህል ደግሞ ሰዎች ደማቸውን ከሰጡ እንደሚታዘሙ ይታመናል። ይህን አስተሳሰብ ለመቀልበስ ታዲያ የአካባቢው ባለስልጣናት የተጠቀሙት ዘዴ ደም ከለጋሹ ከወሰዱ በኋላ ፕላዝማውን አውጥቶ ደሙን እንደገና ለለጋሹ በመርፊ መስጠት ነበር። በአስከሬ ሁኔታ ደግሞ የሁሉም ሰው ደም በአንድ ላይ ይሰበሰብና ሲመለስ የቱ የማይደረግ ሳይልይ በዘፈቀደ እና አለምንም የኤች.አይ.ቪ ምርመራና ማጣራት ወደ ለጋሹ በመውጋት ነበር። ይህ የፕላዝማ ንግድ ታዲያ ለ55000 ሰዎች በበሽታው መለከፍ ምክንያት ሲሆን ከዛም በተጨማሪ 130000 ሰዎች በአንድ አውራጃ ሆስፒታል ብቻ በተደረገ ተመሳሳይ የደም ልውውጥ ተጠቁ ሆነዋል። ለዚህም የህዝብ ጤና ቀውስ ምላሽ መስከላዊ መንግስቱ በእንዲህ አይነቱ ንግድ ላይ ቁጥጥሩን ሲያጠብቅ ስተጠቁዎችም በነፃ የዕድሜ ማራዘሚያ መድኃኒት ያቀርባል።

ኤች.አይ.ቪ በአነስተኛ ደረጃ የሚተላለፍባቸው መንገዶች

የጤና እንክብካቤ ሰራተኞች ሆነው በመርፊ፣ በስለት ባለው መሣሪያ፣ ካልተሸፈነ ቁስል በኤች.አይ.ቪ የተበከለ ደም ጋር ቀጥተኛ ንክኪ ሊኖራቸው የሚችሉ ሠራተኞች 5% የሆነ የመያዝ እድል እንዳላቸው ታይቷል። ምንም እንኳ ይህ በጣም አነስተኛ የሆነ በኤች.አይ.ቪ የመለከፍ መንስኤ ቢሆንም ለዚህም ቢሆን በርካታ የመከላከያ እርምጃዎች እነዚህን ሠራተኞች ለመታደግ ተወስደዋል። ለምሳሌም የፀረ-ኤድስ መድኃኒቶች ከማንኛም አደጋ በኋላ እንዲወሰዱ አቅርቦት ይጠቀሳል።

በኤች.አይ.ቪ እንደተለከፉ የሚታወቁ ሰዎች ጋር አብሮ በሚኖርበት ሰዓት የበሽታው መከላከያና መቆጣጠሪያ ማዕከል (Center for Disease control & Prcuentiaion) እንደሚመክረው ከሆነ ምንም እንኳን በሽታው በዚህ መነገድ የመተላለፍ አቅሙ በጣም ዝቅተኛ ቢሆንም ቅድመ ጥቃቁ ማድረግ ግን ተገቢ ነው። ከደም ካልተሸፈነ ቁስል ከደም ጋር የተተላተለ ተቅማት ወይም ደም ያዘለ ትውከት ጋር የሚደረግ ንክኪ የሻይረሱን ስርጭት ሲያስከስት ይቻላል። የመከላከያ መንገዶቹ ደግሞ ቁስሉን በንፁህ ጨርቅ ወይም ፕላስቲክ መሸፈን ፕላስቲክ ወይም ጎማ ጓንት ማጥለቅ ወይም ፕላስቲክ ፊስታል በአጅ ላይ በማድረግ መጠቀም። በተጨማሪም እጅን ቶሎ ቶሎ

መታጠብ እና ደም ንክኪን የሚጨምር ለምሳሌም እንደ ምላጭ የጥርስ ብሩሽ የመሳሰሉትን መጋራት ማስወገድ ናቸው።

በጣም የተለመደው አይነት የአፍ ለአፍ መሣጣም ጉንጭ ለጉንጭ መሣጣም የኤች.አይ.ቪ መተላለፊያ አይደለም። በአፍ ለአፍ የሚደረግ መሣጣም የበተለይም ምንም አይነት የደም ንክኪ እስከሌለ ድረስ የማስተላለፍ አቅም በጣም ዝቅተኛ እንደሆነ ይታመናል። የሆኖ ሆኖ የኤች.አይ.ቪ ደረጃ በሚጨምርበት ወቅት አፍ መሠነጣጠቅና የድድ መድማት ከተለያዩ የአፍ ውስጥ ችግሮች ጋር ተዳምሮ በተለምዶ ይከሰታል። በዚህም ወቅት ታዲያ ደም መፍሰስ ከአፍ ውስጥ ስለሚኖር የኤች.አይ.ቪ የመተላለፊ ዕድሉ ይጨምራል። በተመሳሳይ እሳቤ የበሽታ መቆጣጠሪያና መከላከያ ማዕከል (Center for disease control) በ1997 ዓ.ም ባሳተመው ጽሁፍ ደም ለደም የኤች.አይ.ቪ መተላለፍ በሰው ንክሻ ምክንያት እንደተከሰተ ጠቅሷል። በእያንዳንዱ ክስተት ደግሞ በጣም ቅስም መሰበርንና በከፍተኛ ደረጃ የቲቩ መጎዳንትን ከደም ግንኙነት ጋር መኖር ተገልጿል። በሌላ በኩል ደረጃ የቲቩ ንክሻዎች ግን ምንም ዓይነት የኤች.አይ.ቪ መተላለፍን ያላስከተሉ እንደሆኑ ተለግሏል። ስለዚህም ንክሻ የተለመደ የመተላለፊያ መንገድ እንዳልሆነ ሊታሰቡበት ይገባል። እያንዳንዱ ክስተትም የኤች.አይ.ቪ የመተላለፍን እሳቤ በማድረግ የህክምና አትኩሮት ሊቸረውና ምርመራ በታከለበት መልኩ መታሰብ አለበት።

መላምታዊ የኤች.አይ.ቪ መታለለፊያ መንገዶች

ኤች.አይ.ቪ/ኤ.ድስ በተናከሽና ደምን በሚመጡ ተባዮች (የወባ ትንኝን መሳሰሉ) ምክንያት መተላለፍ መቻሉን ሁኔታ በጥልቅ ምርመራ ተደርጎበታል። በሽታው በከፍተኛው ደረጃ በተጠቃ ቦታና እንዲሁም በርካታ ተባዮች መገኛ በሆነ ቦታዎች ጭምር ምንም አይነት የበሽታው ወረርሽኝ ሲነሳ አልተስተዋለም። ስለዚህ ጠባብቶች ኤች.አይ.ቪ ተባዮች እንደማይተላለፍ ደምድመዋል። ይህም የሆነበት ደግሞ ተናካሽ ተባዮች ወደ ተጠቂው ሰውነት የሚተፉት ምራቅ ብቻ በመሆኑና ጥቅሙም እንደ ማለስለሻና ደምን ለማርጊያነት በተመቻቸ ሁኔታ ለመመገብ የሚጠቀሙበት ሲሆን ደምን ደግሞ አይተላለፍም። የነዚህ ተባዮች ምራቅ እንደ ወባ እና ቢጫ ወባ የመሣሰሉትን ያስተላልፋል፤ ሆኖም ግን ምንም አይነት የደም ንክኪ ስለሌለ ኤች.አይ.ቪ ማስተላለፍ አይችልም። በተጨማሪም የኤች.አይ.ቪ ቫይረስ በእንባ፣ በላብ፣ በሽንትና በህክታ ውስጥ ቢገኝም ከነዚህ ጋር በተደረገ ንክኪ በተያያዘ የበሽታው መተላለፍ እስከአሁን አልተዘገበም።

የመከላከያ ዘዴዎች

ይህ ዕሁድ የሚያትተው በደም ለደም ንክኪ ወደ ጤነኛ ሠው ስለሚተላለፍ ኤች.አይ.ቪ እና ዋናውን የኤች.አይ.ቪ ስርጭት መዛመቻና መከላከያ ዘዴዎች ነው። ሁሉንም በእርዳታ የሚለገሡ

የደም አይነቶች በጥቅም ላይ ለማዋል ደሙ በኤች.አይ.ቪ. አለመለክፋትን ለታማሚው ከማስተላለፍ በፊት በምርመራ ማወቅ ያስፈልጋል። የተቀቀሱና ስቴሪያላዝ የተደረጉ መርፌና ሌሎች ስለታም መሣሪያዎች በጥቅም ላይ መዋል ያለባቸው ለህክምና አስፈላጊ ሲሆኑና በህክምና አጠቃቀም በተመከረው መሠረት ጥቅም ላይ ሲውሉ መሆን አለበት በተለይም ደግሞ ሰውነትን የሚቆርጡ የሚበሱ ቀዳዳ በቀዳ ላይ የሚያወጡ መሣሪያዎች በእያንዳንዱ የአገልግሎት ወቅት በጥንቃቄ ስቴሪያላዝ ለሊደረጉና በአግባቡም በተገቢው ቆሻሻ ማስወገጃና ህጻናት በማይደርሱበት ስፍራ ሊጣል ይገባዋል። የአለም ጤና አገልግሎት (WHO) እና ሌሎችም አለም አቀፍ ድርጅቶች በርካታ ቁጥር ያላቸው አዲስ የኤች.አይ.ቪ ተጠቂዎች ሊሆኑ የሚችሉ ሰዎችን ለማዳን በቅቷል። ይህንንም ማድረግ የተቻለው የሚወጡ መድኃኒት (1DU₅) በማክም፣ በጣም ስኬታማ የሆነ የመርፌ ልውውጥ ፕሮግራምን በመዘርጋት እና ለአንድ ጊዜ ብቻ የሚሆኑ መርፌዎችን በማቅብ እነዚህን መሣሪያዎች በጋራ እንዳይጠቀሙ ለማድረግ ተችሏል። እንደዚህ ያለው መነሳሳት በኤች.አይ.ቪ በህገወጥ መድኃኒቶችን አጠቃቀምና ጥንቃቄ በጎደለው ወሲብ መሀል ያለውን ተያያዥነትና ወደ አዘቅት መውረድ በተለይም በሌተኛ አዳሪዎች ዘንድ የሚታየውን ለመግታት ተችሏል። በኤች.አይ.ቪ የተሰከፉ ሰዎች ገንዘብ ለማግኘት ሲባል ወደሌተኛ አዳሪነት የመግባት ዕድላቸው ከፍተኛ ሲሆን ይህን ከባድ ስራ ለመቋቋም ደግሞ እዕ ተጠቃሚነትን ይጠይቃል። ይህ ጠመዘማዛ አካሄድ ታዲያ በርካታ በከፍተኛ የአደጋ ክልል ያሉ ቡድኖችን ያቅፋል ብሎም በኤች.አይ.ቪ ለመጠቃት በከፍተኛ አደጋ ላይ ያሉትን ሰዎች ቁጥር ያሰፋል በሀገር ደረጃም ክስተቱን መጠን ይጨምራል። የእኔ መደምደሚያ ደግሞ ለደም ለደም ንክኪ የሚተላለፈው የኤች.አይ.ቪ በሽታ መጠን በተጥታ የሚወክለው ከ5-10% በሆንንም ይህ ግን ሊናቅና ሊዘነጋ የሚገባው ቁጥር አለመሆኑን ነው በዚህ በተወሳሰበና በተጠላለፈ የኤች.አይ.ቪ መተላለፊያ መረብ ውስጥ በእያንዳንዱ የመተላለፊያ መንገድ መዘጋት በአለም አቀፍ ደረጃ በበሽታው ስርጭት ላይ በማህበራዊ ሁኔታ ላይ እና በደም ለደም ንክኪ ምክንያት ለሚመጡ የኤች.አይ.ቪ ስርጭትን በሚያመቻቹ ፖሊሲዎች ላይ አሉ የማይባል ጫና ያሳድራል።